

Дейснер Є.В.

Музична термінологія у художніх творах сучасних англомовних письменників

*Дейснер Євгенія Володимирівна, магістр філології, викладач кафедри теорії і практики перекладу
Чорноморського державного університету ім. П. Могилу, м. Миколаїв, Україна*

Анотація. Статтю присвячено особливостям використання англомовних музичних термінів у художніх текстах та засобам виразності, що створені на їх основі. Також зазначено особливості перекладу окремих термінологічних одиниць. Подана загальна інформація про музичну термінологію та сферу її вжитку. Приклади для ілюстрування отримані за допомогою корпусу текстів британської та американської літератури, з яких вибрані автори сучасного прозового жанру.

Ключові слова: *Художні засоби, музична термінологія, сучасна англомовна проза, сфера функціонування, переклад тропів*

Сучасна англомовна проза може слугувати матеріалом для проведення майже будь-якого лінгвістичного дослідження завдяки своїй різноманітності та багатоаспектності. В ній віддзеркалюються майже всі тенденції сучасної культури, що тяжіє то багатшаровості та універсальності. Ці умови дозволяють досліджувати нові художні грані, шукати прийоми, використані автором для досягнення нової глибини сприйняття тексту читачем, аналізувати те, що належить до сфери духовної за допомогою суто наукових підходів. Ми живемо в час, коли людина, з одного боку є втіленням духу і мислення, з іншого боку в повсякденному своєму існуванні оточена високотехнологічними пристроями та невичерпними джерелами інформації. Взаємний вплив цих сфер – безсумнівний та беззаперечний. Ритм життя диктує свої правила, як винахіднику, так і письменнику. Не дивно, що терміни не просто проникають до художньої літератури у своїй безпосередній ролі, вони набувають нового, незвичного функціонування.

На думку дослідників, частота вживання термінів, особливо вузькоспеціальних, в мові художніх творів є невеликою, навіть, якщо вона є рисою ідіостилу конкретного письменника. Проте вдале використання термінів сприяє розкриттю мовленнєвої характеристики персонажу, відображенню особливостей його професійної діяльності.

Термінологічна лексика функціонує здебільшого в науковому стилі. Закономірною сферою її застосування є науково-інформаційна література, а сферою фіксації – словники та інші лексикографічні джерела. Зустріти термінологію можна також в публіцистичному та офіційно-діловому стилях. Проникнення термінології до художнього стилю – явище сучасне і актуальне, варте уваги та окремого дослідження. Використання термінології для досягнення виразності вимагає від автора чималої майстерності та естетичного смаку. Окремо слід звернути увагу на те, що якісне і доречне використання термінів у художньому стилі можливе лише за умови високої обізнаності автора у значенні використаних термінологічних одиниць.

Використання термінів з метою увиразнення образу героїв припускає залучення термінів будь-якої сфери. Цілком логічно, якщо в професійній розмові або, навіть, повсякденному житті людина користується певними поняттями, що притаманні їй професійній діяльності. Однак, мова іде не тільки про подібні ситуації. Окремої уваги варті ті одиниці, що стають основою для засобів виразності завдяки універсальності і витонченості, здатності буди сприйнятими та

зрозумілими для читача, одночасно створюючи особливе відчуття залученості до світу “обраних”, тих кому підвладна “дешифровка” терміна, а з цим і розуміння задумки автора.

Кількість термінів, які можна використати для створення засобів виразності, досить обмежена. І основною їх характеристикою має бути доступність. Якщо слово незрозуміле читачу, навряд чи він зможе осягнути художній ефект, на створення якого розраховував автор. Вихід один – оперувати поширеними і сучасними термінами, що не належать до вузькопрофесійних сфер. Такими, на нашу думку, можна вважати музичні терміни.

В сучасному житті, з розширенням технічних можливостей, музика оточує людину всюди – в супермаркеті, в машині, в спортзалі, вдома. Її вплив на настрій підтверджено вченими, а здатність підвищувати розумові ресурси майже не викликає у них сумнівів. Багато людей мають базову музичну освіту, найпростіші базові знання включено до курсу загальної шкільної освіти. Вища освіта поглиблює ці знання в курсі культурології, а решту забезпечує довічна людська допитливість. Як результат - складно знайти людину, яка б не знала значень слів “гама”, “акорд”, “симфонія” чи “соната”.

Будь-який вид мистецтва прагне іти нарівні із часом. В ньому відбиваються усі суттєві зрушення у житті суспільства, в якому він розвивається і існує. Так, і музика прагне до цілісного і глибокого відображення життя у музичних образах, оперуючи власними, лише їй притаманними засобами. Актуальність цього виду мистецтва позначає також широке висвітлення його засобами масової інформації та науково-публіцистичними джерелами, яке неможливе без застосування специфічної музичної термінології. А вже звідти терміни потрапляють як до щоденного вжитку, так і до художньої літератури.

Розмаїття музичних термінів зумовлене багатогранністю цього виду мистецтва. До нього відноситься і спів, і сольне виконання творів різними інструментами, і групове у складі оркестрів, ансамблів, хорів, а також композиція і імпровізація.

Деякі групи термінів являються спільними для усіх вище перелічених груп, такі як – на позначення ритму, тривалості, тональності, темпу і настрою виконання. Деякі – притаманні лише визначеним, такі, як наприклад, на позначення тембру голосу.

До найчастіше вживаних у художньому стилі сучасної англомовної прози належать терміни на позначення музичних жанрів (symphony, sonata, requiem, concerto), тембрів голосів (soprano, tenor, baritone),

темпу виконання (*allegro, moderato, andante, adagio*), та інших (*harmony, chord, pizzicato, arpeggio, string, bass, beat*).

Ось декілька прикладів з творів сучасних англомо-вних письменників, що ілюструють застосування музичних термінів у створенні засобів виразності (перекладені автором статті).

*With the **adagio** of oars, creaking and splashing, we glissaded towards the lake island. (Susan Ernberg, "Above the Houses")*

*Під плескіт, скрип та повільний **приспів** весел ми ковзали поверхнею озера у напрямку острова.*

Зберегти термін адажіо в перекладі не вдалося, тому поняття було поділене на дві складові – темп (повільний) і музичний компонент (приспів). В мові ж оригіналу *adagio* являється потужним визначенням, яскравою метафорою. Нетермінологічними синонімами могли б стати *accompaniment, concomitance, singing*.

*I know that life is **andante** and **presto** and **adagio**, all entwined, a **fugue** of sorts, the promise and the sadness often separated by mere moments, tragedy and serenity not nearly so discrete as I once believed. (Alan Brennert "Echoes")*

В житті анданте, престо і адажіо сплелися в одну фугу протилежностей, в якій надію і сум розділяють лічені секунди, а спокій і обурення, як не складно в це повірити, можуть іноді співіснувати.

В цьому реченні музичні терміни темпу вжито як квінтесенцію протилежностей, а fuga являє собою поняття композиції, мішанини, непростого створіння.

*For months, since Charlie has been evicted from his office at the Burbank Studios, he had been home on this street all day long, and he was familiar with the quiet and the sounds that punctuated it: **pizzicato** of lawn mowers, the drone of air conditioners, the whomp of tennis balls, the whoosh of German-made disk brakes, the demented chirping of overfed birds. (Robert James Waller "The Bridges of Madison County")*

За місяць, з того часу як Чарлі звільнили з посади у Бьорбенк Студіоз, він проводив цілі дні вдома на цій вулиці і вже звик до тиші та звуків, що іноді порушували її: стрекотіння газонокосарок, гудіння кондиціонерів, стук тенісних м'ячів, свист гальм німецьких автомобілів, ліниве цвіркотіння перекормлених пташок.

Музичний термін піцикато у перекладі з італійської позначає "щипком" і відноситься до прийомів гри на струнних інструментах, коли замість звичного співучого звуку, який видобувається смичком, музикант отримує більш уривчастий, коротший та тихіший звук. Цілком можливо залишити в перекладі піцикато, але зрозумілість читачеві в цьому випадку викликає сумнів. Зважаючи на те, що мова іде про механічний пристрій, найбільш схожим звуком є стрекотіння, до речі яке також існує і притаманне і живій природі.

Взагалі функціонування термінів в художній літературі зумовлене естетичними вподобаннями автора та залежить від рівня його художньої майстерності. До тропів, у складі яких найчастіше зустрічаються

терміни, входять градація, метафора, епітет, паралелізм, персоніфікація, порівняння та інші.

*The whistling lowered to a gentle **warble**, the fuselage a **flute** with one hole left open, an odd **arpeggio** in the rear of the plane. (Peter Lescourt "The Deal: a Novel of Hollywood")*

Свист перейшов у лагідну трель, фюзеляж видавав низькі звуки флейти, а в хвостовій частині лунало дивне арпеджіо.

Терміни використані в цьому реченні виходять за рамки загальноживаних. Якщо слово "трель" чи "тріль" (швидке багаторазове чергування двох суміжних звуків) і відомо нам через аналогію з пташиним співом, не всі знають в чому саме полягає значення цього терміну. З другою частиною ситуація вже набагато складніша. Хоча термін там лише один, і це всього-навсього назва музичного інструмента (флейта), означення до цього терміна вимагає або спеціальних знань, або подальших пояснень. Річ у тому, що флейта змінює висоту звуку завдяки отворах на її корпусі, кількість яких в середньому близько 14-ти. Закриваючи або відкриваючи пальцями ці отвори, музикант змінює висоту звуку слідуючи мелодії. Чим більше отворів закрито, тим нижчим є звук. Отже, якщо відкрито єдиний отвір – звук є чи не найнижчим з можливих. Арпеджіо – послідовне, неодночасне виконання звуків акорду (один за одним). Доступність для розуміння терміна прямо залежить від загальної ерудиції читача. За характером видобування звуку, арпеджіо сходе на перелив, отже, це його можливий контекстуальний переклад.

З усього вищезазначеного можна зробити наступні висновки. Вживання музичних термінів у художньому тексті хоча і не являється звичним елементом, проте додає новизни і актуальності художнім засобам. Термін асоціюється у свідомості з прогресом, прагненням до пізнання, обізнаністю, якісною освітою, широким світоглядом. Для сучасної людини всі ці якості являються бажаними і цінними. Тому підсвідомо у мозку виконується програма: я бачу складне і незрозуміле слово – я знаю, що воно позначає – я – досвідчена і обізнана людина – я можу цим пишатися.

Таким чином вживання термінів у художній літературі являється взаємовигідним для автора і читача процесом. Читач збільшує діапазон знань за рахунок нових понять, автор отримує змогу вдосконалити власну художню майстерність, збагатити свій авторський стиль. Позитивний вплив на музичне і літературне мистецтво також є очевидним.

Вживання терміну в непрямому його значенні – результат переосмислення. А переосмислення – це когнітивний процес. Автор переосмислює термін, слідуючи за своїм художнім задумом. Одночасно він спіткає читача переосмислити його разом з ним, розвиває його художнє мислення.

Таким чином, музична термінологія відіграє суттєву роль у підвищенні художньої цінності твору, однак багато в чому залежить від індивідуального авторського підходу до її використання.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Абакумова Г.О. До питання про експресивність терміна // Мовознавство. – 1981. - №3. – с. 85-88.
Abakumova G.O. Do pytannia pro ekspresyvnist termina [Referring to the expressive value of a term] // Movoznavstvo. - 1981. - №3. - s. 85-88.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. –М.: Просвещение, 1990. -300с.
Arnold I.V. Stilistika sovremennogo angliyskogo yazyka [The stylistics of modern English]. -M.: Prosveshcheniye, 1990.-300s.
3. Булик-Верхола С.З. Зміни у складі української музичної термінології // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2000. – Вип. 28. – С. 65-69.
Bulik –Verkhola S.Z. Zmini u skladi ukrayinskoї muzychnoyi terminologiyi [The changes in the structure of Ukrainian musical terminology] // Visnyk Lvivskogo universytetu. Seriya filologichna. - Lviv, 2000. - Vyp. 28. - S. 65-69.
4. Карпова В.Л. Термін і художнє слово.- К.: Наукова думка, 1967. – 129с.
Karpova V.L. Termin i hudozhne slovo [The term and the fiction]. - Kiev: Naukova Dumka, 1967.-129s.
5. Катиш Т.В. Музичні терміни в мові сучасної української фантастики// Вісник Запорізького державного університету, Запоріжжя, 2000. - №1.
Katysh TV Muzichni terminy v movi suchasnoyi ukrayinskoyi fantastyky [Musical terms in the lexicon of modern Ukrainian science fiction] // News Zaporizkogo sovereign universitetu, Zaporizhzhya, 2000. - №1.
6. Науково-технічний прогрес і мова. – К.:Наукова думка, 1987. – 195с.
Naukovo-tehnichnyi progres i mova. [The scientific and technical progress] - Kiev: Naukova Dumka, 1987. - 195C.
7. Словник музичних термінів. – К., 1987.
Slownyk muzychnyh terminiv. [The dictionary of musical terms] - K., 1987.
8. American Corpus Online.com
9. British Corpus Online.com

Deysner Y.V. Musical Terminology in Modern English Fiction

Abstract. The article dwells on the peculiarities of musical terms usage in belle letter style and specific artistic means created by this. It also reveals the methods of translation such means. The article contains information about theory of terminology, in particular spheres of its usage, both casual and exceptional.

Keywords: musical terminology, translation, expressive means, spheres of usage, English fiction

Дейснер Е.В. Музыкальная терминология в произведениях современных англоязычных авторов

Аннотация. Статья посвящена использованию музыкальных терминов в необычной для них среде – художественной литературе. Наряду с приданием достоверности литературным портретам, музыкальные термины могут также служить материалом для создания художественных средств, зачастую ярких и оригинальных. Однако использование их в литературе имеет и ряд сложностей, таких как общедоступность и трудности перевода.

Ключевые слова: музыкальная терминология, художественные средства, сфера использования, англоязычная художественная литература, перевод, функции термина